

KATSED

ELU KALLAL

Draamateater

MARTIN CRIMP

KATSED ELU KALLAL

Attempts on Her Life

1997

inglise keelest tõlkinud → Paavo Piik

kahes vaatuses

lavastaja → Priit Võigemast

kunstnik → Kairi Mändla

helilooja, helikujundaja ja

laulutekstide autor → Veiko Tubin

valguskujundaja → Priidu Adlas

koreograaf → Ingmar Jõela

dramaturg → Paavo Piik (Kinoteater)

venekeelse osa tõlkinud → Margus Alver

vene keele konsultant → Maria Klenskaja

saksa keele konsultant → Toomas Täht

jaapani keele konsultant → Kadi Maria Vooglaid

etenduse juht → Johannes Tammsalu

Esetendus suures saalis 10. detsembril 2021

Laval on →

Inga Salurand
Hilje Murel
Helena Lotman

SEITSETEIST VÕIMALIKKU STSENAARIUMIT TEATRILE

*Keegi ei ole enam otseselt
kogenud juhtumiste tegelikku käiku,
kuid kõigini on jõudnud nende kujutis.*

Baudrillard

- 1** Kõik kõned kustutatud
- 2** Tragöödia armastusest ja ideoloogiast
- 3** Usk iseenestesse
- 4** Valdaja
- 5** Kaamerasilm armastab sind
- 6** Ema ja Isa
- 7** Uus Anny
- 8** Osakestefüüsika
- 9** Rahvusvahelise Terrorismi oht
- 10** Veits naljakas
- 11** Untitled (100 sõna)
- 12** Veider!
- 13** Kontakt Ufodega
- 14** Tavaline plika
- 15** Tunnistus
- 16** Pornó
- 17** Värskest külmutatud

See on tükk näitetrupile, kelle koosseis
võiks peegeldada maailma koosseisu
väljaspool teatrit.

1 KÕIK KÕNED KUSTUTATUD

piiks

-- Ann. (paus) Mina siin. (paus) Ma helistan Viinist. (paus) Ei, anna andeks; ma helistan ... Prahast. (paus) See on Praha, jah. (paus) Ma olen üsna kindel, et see on Praha. Igatahes, kuule ... (ohe) Ann ... (ohe) Ma tahaksin vabandust paluda. (ohe) Ma tean, et ma olen sulle kohutavalt palju haiget teinud, kullakallike, ja ... (ohe) Kuule. Kuule, mul tuleb teine kõne sisse, Ann. Ma tõesti tõesti – anna andeks – aga ma tõesti tõesti pean selle vastu võtma. Ma helistan tagasi.

"Esmaspäev, 8:53"

piiks

8 -- Ann. Tsau. Seda et. Mul ei ole eriti palju aega. Oled sa seal? Ei ole? Olgu. Kuule. See. Mida me arutasime? Mäletad? Ma mõtlesin, et aga mis siis kui, mis siis kui, mis oleks kui, ütleme et, oletame et, oletame lihtsalt korra, et ... puudel on nimed. Saad aru? Just nimelt – puudel. Sa mõtled, et – ma saan aru – sa mõtled, et ma olen lolliks läinud. Aga kujutame lihtsalt ette seda varianti korra, onju, et puudel on nimed. Sellisel juhul, mõtle kui, mõtle kui, mis oleks kui ... *see oli tema puu*. Persse. Kuule. Anna andeks, ma pean lennukisse minema. Aga mõtle selle peale. Puudel on nimed. Ja üks neist on tema oma. Ma pean nüüd jooksuma.

"Esmaspäev, 9:35"

piiks

-- (öeldud nt tšehhi keeles) Sa tead, kes ma olen. Jäta seadeldis väikse kaubiku sisse maja tagaküljele. Kaubiku saad Barry käest. Barry võtab ise

ühendust ja annab juhised.

"Esmaspäev, 11:51"

piiks

-- ... Ahah. Halloo? Ema siin ...

"Esmaspäev, 13:05"

piiks

-- Halloo, tere, ma olen Sally ja helistan auto-esindusest. Annan teile teada, et sõiduk on nüüd salongis ja sellele võib järele tulla. Aitäh.

"Esmaspäev, 13:06"

piiks

-- Kuradi lits, me teame, kus sa elad. Sa oled surnud, saad aru, jah. Türa, mida sa vördjas tegid. Meie ei unusta. (paus) Varsti soovid, et sa ei oleks kunagi sündinudki.

"Esmaspäev, 13:32"

piiks

9 -- ... Ann? Halloo? Ema olen jälle. (paus) Saime su postkaardi kätte. (paus) Väga kena. (paus) Ja pildi ka. Oled see tõesti sina? (paus) Väga tore, et oled omale sõpru leidnud ja nii. (paus) Aga asi selles, Ann, et meil ei ole sulle praegu raha saata. Ma rääkisin isaga ja ta ütles, et ei, täitsa võimatu. *Kuuleme taustal mehe häält: "Mitte sentigi enam. Tee talle selgeks see." Ema vastab: "Ma ju räägin, ma ju räägin." Siis tagasi telefoni:* Anna andeks, Ann-kallis, aga me peame kuskilt hakkama koomale tõmbama. *Jälle mehe häält: "Kui sina talle ei ütle, siis ma kurat räägin taga nii, et on räägitud."* Kuule, ma pean nüüd minema, kallike. Isa tervitab. Eks? Ole tubli.

"Esmaspäev, 14:20"

piiks

— Ann? Oled sa seal? Annike, võta vastu. (paus) Olgu ... Meil siin Minnesotas on kell kümme läbi viisteist ja tahtsime lihtsalt öelda, Annike, et me oleme mõtetes kõik sinuga ja palvetame su eest. Ja me väga väga armastame sind.

"Esmaspäev, 16:13"

piiks

— Ann? Super. See on puudutav. See on aktuaalne. See on häiriv. See on naljakas. See on seksikas. See on sügavuti minev. See on puhas meelelahutus. See on valgustav. See on salapä-rane. See on tume. Saame kokku. Helista.

"Esmaspäev, 22:21"

piiks

— Ann. Tere õhtust. Las ma räägin, mis ma sinu-ga teen. Kõigepealt imed sa mu munni. Siis ma panen sulle perse. Katkise pudeliga. Ja see on alles eelroog. Väike kuradi vitt.

"Esmaspäev, 22:30"

piiks

— Ann?

Võta telefon. (paus) Ma tean, et sa oled seal. (paus) Pole mõtet peita ennast, Ann. Peita mil-le eest? (paus) Maailma eest või? Ann, kas sa peidad ennast maailma eest? No kuule no. Kasva suureks. Kasva suureks, Ann, ja võta see telefon. Paus.

Mis see on siis nüüd? Appikarje või? Ära ütle mulle, et see on appikarje. Sest mida peaksin mina peale hakkama sinu appikarjega? Ah? (paus) Ja kust ma tean, et sa ei lama seal juba surnuna, Ann? Ah?

Kas see on see stsenaarium, mida sa tahad, et ma ette kujutaks?

Telefoni kõrval mädaneva surnukeha stsenaarium?

Ebamäärane naer. Paus.

Mis need on, vaglad, kuulamas su vastamata kõnesid? Või et su maja on õhku lastud või. Või et kogu linn on õhku lastud või.

Lennujaamad ja kingapoed. Teatrid ja moekad kohvikud, halogeenvalguses, endistes tööstus-hoonetes, endiste kanalite ääres. Ah?

Ebamäärane naer.

Nii et ainult kärbsevaglad kuulamas su kõnesid, Ann. Kuulamas mu häält, uuristades käike läbi su maiste jäänuste.

Paus.

Morbiidseks läheb.

Ann, ma arvan, et sa peaksid nüüd võtma telefoni ja mind naerma ajama, aja mind naerma, Ann, nii nagu vanasti.

Ma tean, et sa oled seal.

Ma tean, et sa oled seal, Ann. Ja ma tean, et kui ma olen piisavalt kannatlik, siis võtad sa vastu.

Paus.

Sa võtad ju vastu, Ann, onju?

"Teisipäev, 00:19"

"Rohkem kõnesid ei ole.

Kõnede salvestamiseks vajuta üks."

Paus.

"Kõik kõned kustutatud."

Esimene stsenaarium näidendist
„Katsed elu kallal“

Gautier Deblonde/nb pictures

Inglise näitekirjanik **Martin Crimp** on sündinud 1956. aastal. Ta õppis Cambridge'is inglise filoloogiat ning hakkas ülikooli ajal ka teatrilale kirjutama. Näitekirjanikuna sai ta tuule tiibadesse Richmonds Orange Tree Theatre's, kus lavastati esimesed kuus näidendit. Pikka aega tegi ta koostööd Royal Court Theatre'ga Londonis, kus lavale jõudis kümnekond näidendit ja ta oli residentuur näitekirjanik. 1997 esietendus seal „Katsed elu kallal”. Ta sai tuntuks 1990ndate lõpul, umbes samal ajal kui tema kaasmaalased Mark Ravenhill ja Sarah Kane; kõik koos murendasid nad vana head inglise näitekirjandust, tuues sisse senisest provokatiivsemad teemad ja kriipivama laadi. Kui Crimp tollaseid kolleege võib pidada heaks näiteks nn otse-näkkude ehk *in-yer-face* teatrist, siis Crimp looming on märksa iroonilisema ja peenema tunnetusega; tema varasemates näidendites on hulga rohkem Harold Pinteri stiilis kummastavat õõva kui maskid-maha uussiirast lajatamist. Crimp keeletaju on mõjutanud töökoht intervjuude mahakirjutajana turu-uuringute firmas.

„**Katsed elu kallal**” (1997) on Martin Crimp tuntuim ja tunnustatuim näidend, mida on tõlgitud rohkem kui kahekümnesse keelde. See tähistas pöördepunkti ka tema enda loomingus. Kui senistes näidendites tegeles ta loojutustamisega traditsioonilises vormis ja ruumis, siis selle teksti puhul jõudis ta võtteni, kus hakkas loojutustamist ennast dramatiseerima. Näidendil puuduvad tegelased, tekst on küll ära jagatud, kuid me ei tea, kelle vahel, alustav remark ütleb vaid, et see on „tükk näitetrupile, kelle koosseis võiks peegeldada maailma koosseisu väljaspool teatrit”. Näidendi tegevuskohaks ei ole enam konkreetne füüsiline ruum, vaid „vaimne ruum” – vaataja kujutus ja kuhu see teda viib. „Katsed elu kallal” lavastas Eestis 2005. aastal vene keeles Drugoi

Teatr pealkirjaga „Бы“ („Oleks“, lavastaja Roman Iljin). „Linna“ lavastas 2009 Vanemuises Robert Annus, tõlkis Laur Kaunissaare. Eesti keelde on Crimpi näidenditest tõlgitud veel „Maa“ (tlk 2003), tõlkijad Sven Karja ja Jaanus Sooväli.

Martin Crimpi teisi näidendeid:

„Kindlasti Bahama“ („Definitely for Bahamas“, 1987), „Claire'i asjus“ („Dealing with Claire“, 1988), „Mäng kordustega“ („Play with Repeats“, 1989), „Keegi ei näe seda videot“ („No One Sees the Video“, 1990), „Tähelepanu“ („Getting Attention“, 1991), „Parandus“ („The Treatment“, 1993), „Maa“ („The Country“, 2000), „Näoga vastu seina“ („Face to the Wall“, 2002), „Julm ja õrn“ („Cruel and Tender“, 2004), „Fewer Emergencies“ (2005), „Linn“ („The City“, 2008), „Õnne vabariigis“ („In the Republic of Happiness“, 2012), „Mängumaja“ („Play House“, 2012). Crimp on väga hinnatud autor Saksamaal, kus ta on kirjutanud näidendeid Deutsches Schauspielhausi tellimusel. Ta on kirjutanud ka muusikateatrile, nt libreto helilooja George Benjamini teostele „Väikese mäe otsa“ („Into the Little Hill“, 2006), „Nahale kirjutatud“ („Written on Skin“, 2012), „Armastuse ja vägivalda õppetunnid“ („Lessons in Love and Violence“, 2018). Ta on tõlkinud ja adapteerinud klassikalisi draamatekste, nt Edmond Rostandi „Cyrano de Bergerac“, Eugene Ionesco „Too-olid“ ja „Ninasarvik“, Molière'i „Misanтроop“, Jean Genet' „Toatüdrukud“, Bernard-Marie Koltèsi „Roberto Zucco“, Pierre Marivaux' „Armastuse triumf“, Anton Tšehhovi „Kajakas“, Botho Straussi „Suur ja väike“, Ferdinand Bruckneri „Nooruse valud“, samuti kirjutanud Samuel Richardsoni „Pamela“ variatsioonid „Kui me oleme teineteist küllalt piinanud“ („When We Have Sufficently Tortured Each Other“).

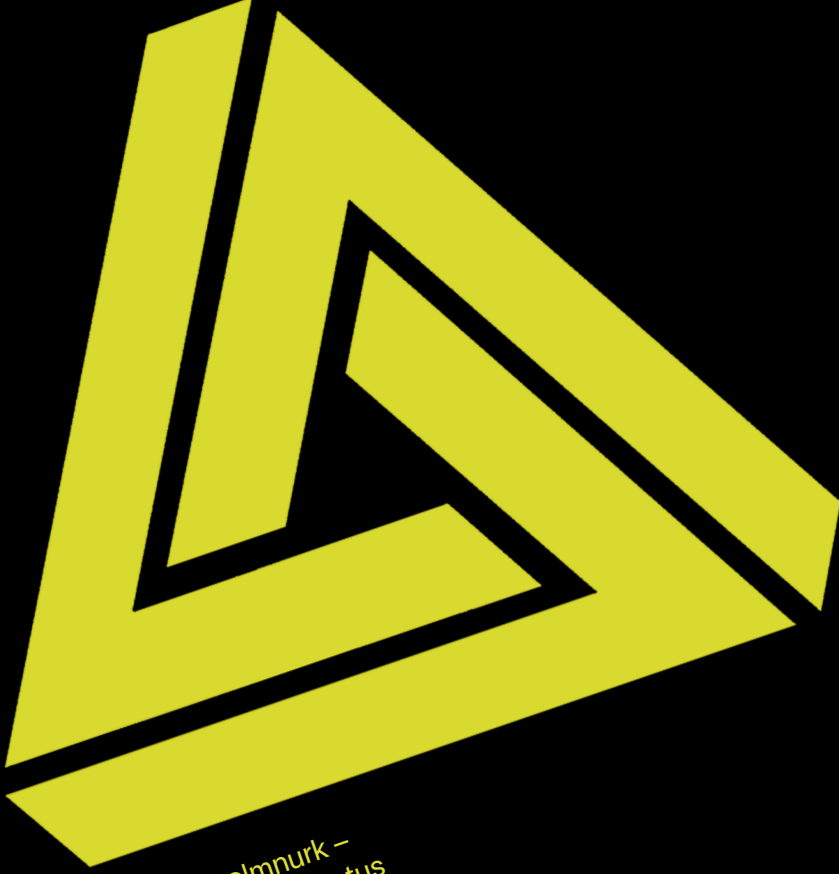

Martin Crimp

KIRJANIK

Ühel ööl laias voodis lebedes kuulen ma hingamist. Kardan kohutavalt, sest enda teada olen üksi. Kuulatan, mu keha kangestub, kuni mõistan, et ilmselt undab külmiku jahutussüsteem. Pööran teise külje ja tahan uuesti magama jääda, ja just siis avastangi Kirjaniku. Ta lebab mu kõrval, naeratab, tumedad silmad pärani nagu kaamera objektiivid. Mitte just meeldiv üllatus. Ja kui ma küsin, et mida ta enda arvates teeb, et mida ta enda arvates minu voodis õieti teeb, siis tema vastus ei kõla lohutavalt: „Ma tulin, et oma elu sinuga koos veeta,” ütleb ta. Ta selgitab, et teatud inimesed, teatud inimesed nagu mina, on välja valitud selleks, et kirjanik nad asustaks. Ma pole kindel, et mulle meeldib sõna „asustama”. „Mida sa sellega mõtled?” „Meie, kirjanikud, peilime välja seesmiselt tühjad inimesed,” ütleb Kirjanik, „seesmiselt surnud – andesta, et ma nii ütlen –, ja me asustame nad nii, nagu erakkrabi kolib sisse tühja molluskikarpi.” „Mispärast sa arvad, et ma olen seesmiselt surnud?” küsin ma. „Miks ma muidu siin oleksin,” vastab Kirjanik mind põsele patsutades. Tõesti halb unenägu. Veeretan end tema jälgist peopesast eemale ja vajun sügavasse unne. Hommikul olen taas üksi, jumal tänatud, ainult vannitoast kostab veider surin. Lükkan ukse lahti: seal on Kirjanik. Enamgi veel: ta kasutab mu elektrihambarja.

Esimese asjana paigutab ta mu mööbli ümber. Ta tirib laua akna alla, et seal kirjutada. Ta rullib vaiba kokku („maitsetu”), et oma suurte koledate saabastega paljastel põrandalaudadel ringi tatsuda. Ta mõnitab mu tähestikulises järjekorras riulitele paigutatud raamatuid („haige”) ja kallab enda omad kastidest otse põrandale. Ta põlastab mu ilusat hinnalist vana klaverit („väikekodanlik”)

Penrose'i kolmnurk –
puhtakujuline võimatus

ning ise toorelt ja ebanusikaalselt klimberdades („harmoonia on surnud“) jätab rahulolevalt selle peentele klahvidele oma hõõguvad sigaretid. Kuidas ma küll võisin arvata, et kirjanikud on tasased ja tundlikud? Kõik, mida ta teeb, on jäme, ropp ja julm. Ja mina pean kõigi ta tujude järgi käima. Kui ta akna all oma väärtuslikku kirjatööd teeb, pean mina täiesti vait olema („pane see telekas kinni või ma tapan su raisa ära“). Kui ta tahab välja minna, pean mina tema joomingutega sammu pidama, ta küünaliste naljade üle naerma, kaasa tegema isegi ta armetud naistes käimised. Aga kõige hullem on pool ööd üleval istuda ja tegeleda tema põhjatu enesehaletsusega, mida ta ise imetlevalt „ängiks“ või „meeleheiteks“ nimetab. Selle kõrval on mu ülejäänud kohustused tõesti lihtsad: telefonile vastata, lõigata tema pikki valgeid juukseid.

Kui ta üksi välja läheb, sigarette või mune ostma, saan ma mahti kodutööd teha. Vahetan linad, pühin kokku nii palju tuhka ja näritud küüsi kui jõuan, püüan raamatud sirgetesse virnadesse laduda. Mõned neist on tema omad – ma pean silmas, et Kirjaniku enda kirjutatud – tähendab, topelt tema omad. Ja näe, raamatu kaanelakal on tema pilt. Huvitav, mitu filmirulli pidi täis pildistama, et kätte saada see üks kaader, kus ta tõesti inimese moodi välja näeb?

Vahel küsitakse minult, mida ma Kirjaniku loomingust arvan, iseäranis nüüd, mil ta on justkui hakanud endale nime tegema. Aga miks peaks molluskikarbile mingit huvi pakkuma krabi kritseldused? Ma olen üht-teist kuulnud sellest, millega ta on lagedale tulnud, lapanud läbi paar lehekülge, ja ausalt öeldes ei lähe see mulle korda. Kuidas saab sellist valu ja julmust kirjeldada keegi, kes veedab nii palju tunde vaadates, kuidas puud värvi muudavad ja lapsed kekslevad? Kas see pole perversne? Võibolla olen seesmiselt surnud, aga kui mina seal akna all istuksin, siis kindlasti

näeksin maailma vägagi teistsuguses valguses. Ma ei mõnitaks ega raevutseks. Kõik oleks palju lihtsam. Terve päev, kui vaja, siis terve nädal püüaksin kirjeldada langeva lehe teekonda või seda, kuidas laps, erinevalt täiskasvanust, pistab äkitselt jooksu lihtsalt lõbu pärast.

„Neli kujuteldavat tegelast“.
Katkend autori saatesõnast näidendikogumikule
„Martin Crimp: Plays. 1“ (Faber&Faber, 2000)

Müller-Lyeri illusioon

TÜDRUKUD TAEVAST

Coppola filmis „Tänapäeva apokalüpsis“ on kahtlemata kõige võimsam stseen, mida olen kinos, järelikult ka elus näinud. Võib-olla tundus ta nii võimas seetõttu, et nägin seda filmi kohe ta tegemise järel, ja mitte armetu videokoopiana, vaid stereohäälega luksuskinos. Helikopterid tulevad üle mere. Samal ajal, kui hiigelmardikad meile lähenevad, veereb meie poole ka tõusuline. Vesi, õhk ja metall ulatavad üksteisele kätte. Stseen on niivõrd mõjuv, et hakkab halb. Kuidas tohib tehniseeritud vägivalda niiviisi estetiseerida, tekib tahtmatu küsimus.

24

Veidi hiljem, kaheksakümnendate lõpupoole, läksin ühel hommikul tookordsesse Noorsooteatrisse proovile. Mul oli kombeks minna vara tööle ja keerutada mööda vanalinna tänavaid, otsides otsesemaid ja keerulisemaidki marsruute. Koidu ajal, kuskil enne Pagari tänavat ilmus mu kohale nagu välk selgest taevast helikopter. Ta sööstis mu kohal äkki alla. Tuleb tunnistada, et peitusin kangialusesse. Oht oli liiga vägev, hirm liiga ilmne. Hiljem sain küll teada, et toimus mingisugune vanalinna pildistamine või kaardistamine. Nii et too masin ei jahtinud mind. Aga kole oli ta igal juhul. Sain aru, et selle masina eest plehku ei pane.

Naaseme Coppola filmi juurde. Enne kui rünnak algab, lülitavad piloodid sisse magnetofoni, kust hakkab kostma Wagneri „Valküüride lend“.

Lugedes kuulujutte blondidest valküüridest, kes Kaukaasias julmalt hävitavad mehi, tuleb see kõik meelde. Mis oleks õudsemat ja produktiivsemat kui legend Põhjamaa Valgetest Naistest, kes kannavad Valgeid Sukkpükse? Siin on kõik koos. Mitte ainult valküürid, vaid ka amatsoonid. Eks

olnud amatsoonid mingis mõttes ka inimsööjad, kui meenutada Kleisti „Penthesilead“.

Ka Undi kollaaž „Mehetapjad“ sobib võrratult hästi selle müüdi juurde ja mitte ainult pealkirja pärast. Ja Juudit, olgu siis Hebbeli või Tammsaare või Karusoo või Kivirähki variatsioon. Ja Eva Braun, kellest on saanud samuti mütoloogiline kuju. Ja edasi, ja edasi. Ilse Koch, Leni Riefens-tahl, Zarah Leander, Lilli Prometi tüdrukud taevast, Blut und Boden...

Helikopterid laskuvad Kaukaasia kohale ja sööstavad äkki alla. Nad on täis valgetes sukkpükstes pikki blonde kaunitare. Need aaria jäletised võtavad meesinimesi kirbule, võibolla mingite laserpüsside kohale naaldudes. Nad on ürgvaenlased, naised, halastamatud, fašistid. Aga meenutagem veel kord, et nad kannavad valgeid sukkpükse. Võibolla pole neil peale sukkpükste üldse midagi seljas! Erotika ja vägivald liituvad erilises ja võrgutavas kombinatsioonis. Kahtlemata kastreerivad nad oma ohvreid ja söövad nende suguosi. Jah, ja nad on tulnud Baltikumist, mis kõlab nagu Naissaar, Ultima Thule, Avalon või Gröönimaa.

25

Võib-olla on Kaukaasias tõesti tegutsemas mingi blond bestia, julm Greta Garbo või Frau Holk. Kust mina tean. Maailm on keeruline ja jumala ning inimeste teed imelikud. Igasugu tegelasi on liikvel ja pikad kaunid mehetapjad ei pruugi olla teatraalne väljamõeldis.

Parem on muidugi arvata, et on väljamõeldis. Aga isegi sel juhul jääb üle imetleda rindeaajakirjaniku fantaasiat, kes suutis luua nii ürgse, nii arhetüüpse vaenlase kuju.

Mida võiks väikest kasvu, tõmmu ja kurguni riides maapealne mees siin ilmas veel rohkem karta, kui pilvedest laskuvat pikka, blondi sukkpükstes surmainglit?

„Vastne argimütoloogia“ (Vagabund, 1996)

KUNSTI VANDENÕU

Kui peaksin iseloomustama praegust asjade seisut, siis kasutaksin väljendit „pärast orgiat“. Orgia oli omal moel modernsuse, kõiki valdkondi haarava vabanemise eksplosiivne liikumine. Poliitiline vabanemine, seksuaalne vabanemine, tootmisjõudude vabanemine, hävitusjõudude vabanemine, naiste vabanemine, laste vabanemine, teadvustamatute tungide vabanemine, kunsti vabanemine. Kõigi representatsioonimudelite ja kõigi antirepresentatsiooni mudelite omaksvõtt. See oli totaalne orgia: reaalsuse, ratsionaalsuse, seksuaalsuse, kriitika ja antikriitika, kasvu ja kriisi orgia. Me oleme läbi uurinud kõik objektide, märkide, sõnumite, ideoloogiate, naudingute tootmise ja võimaliku ületootmise rajad. Kui soovite minu arvamust, siis tänaseks on kõik lastud vabaks, liisk on langenud ja me kõik seisame vastamisi võtmeküsimusega: MIDA TEHA PÄRAST ORGIAT?

Praegu saame me orgiat ja vabanemist üksnes simuleerida, teeseldes, et liigume samas suunas, lihtsalt suuremal kiirusel, aga tegelikult lisame kiirust tühjas ruumis, sest oleme kõik vabanemise (ja ka tootmise, progressi, revolutsiooni) eesmärgid juba selja taha jätnud. See, mis meid kummitab ja painab, on iga tulemuse ennustatavus, iga märgi, iga vormi, iga iha kättesaadavus, kuna kõik on juba vabastatud. Mida teha? Oleme simulatsiooni seisundis, kus saame kõiki arengukäike vaid uuesti läbi mängida, sest need on – kas reaalselt või virtuaalselt – juba aset leidnud. See on täitunud utoopia, iga utoopia täitumise seisund, milles tuleb paradoksaalselt

elada nii, nagu nad seda ei oleks. Kuivõrd nad on teostunud ja kuivõrd me ei saa enam kanda nende täideviimise lootust, on meile jäänud vaid ebamäärane simulatsiooni liigtäideviimine. Me taastoodame lõputult ideaale, fantaasiaid, kujutisi ja unistusi, mis on nüüd jäänud meie selja taha ja mida me peame omamoodi fataalse ükskõiksusega taastootma. [---]

Ma tean, et mõne sajandi pärast ei ole enam mingit vahet tegelikul Pompeil ja Paul Getty muuseumil Malibus, pole mingit vahet Prantsuse revolutsioonil ja selle olümposlikul mälestamisel 1989. aastal Los Angeleses, kuid meie elame ja toitume ikka veel sellest erinevusest.

Selles seisnebki kogu dilemma: kas simulatsioon on pöördumatu, selle taga ei toimu midagi, see pole isegi enam sündmus, vaid meie absoluutne banaalsus, meie argipäeva rõvedus, ja me oleme lõplikult nihilistlikud ning valmistume kõigi oma kultuuri vormide mõttetuks kordamiseks, oodates järgmist ennustamatut sündmust – ent kust peaks see tulema? Või siis on ometi olemas simulatsioonikunst, mingi irooniline kvaliteet, mis taaselustab maailma näivusi, et need taas hävitada. [---]

Muudan nüüd vaatepunkti, et lõpetada lootusrikkal noodil. Tähistasin selle analüüsi märksõnaga „pärast orgiat“ – mida me teeme pärast modernsuseorgiat? Kas simulatsioon on kõik, mis meile on jäänud? [---] Unustasin öelda, et see väljend – „pärast orgiat“ – pärineb vägagi lootusrikkast anekdoodist: see on lugu mehest, kes keset orgiat ühele naisele kõrva sosistab: „Mida te täna pärast orgiat teete?“

Uue võrgutuse lootus on alati olemas.

Katkend raamatust „Kunsti vandenõu“. Tõlkinud Anti Saar (EKA kirjastus, 2021)

PROTAGORASE PARADOKS

Enesekindel Protagoras sõlmis õpilasega lepingu, et see tasub oma küllaltki suure õppemaksu pärast seda, kui võidab oma esimese kohtuprotsessi. Euathlos kaebab õpetaja kohtusse. Protagoras nimetab õpilast rumalaks ja püstitab lihtsa konstruktiivse dilemma: „Kui sa võidad protsessi, siis pead sa maksma (meie lepingu põhjal), ja kui sa kaotad protsessi, siis pead sa maksma (kohtuotsuse põhjal). Sa kas võidad või kaotad protsessi, ent järelikult pead sa igal juhul maksma.“ Euathlos aga vastab oma dilemmaga: „Kui ma võidan protsessi, siis ei pea ma maksma (kohtuotsuse põhjal), ja kui ma kaotan protsessi, siis ei pea ma maksma (lepingu põhjal). Ma kas võidan või kaotan protsessi, ent järelikult ei pea me kummalgi juhul maksma.“

Enn Kasak
„Paradoksid. Must auk mõtlemises“
(Argo, 2018)

Kui sa kellegi häbematuse tõttu solvud, küsi eneselt kohe: kas on võimalik, et selles maailmas poleks häbematuid? Ei ole võimalik. Ära siis nõua võimatut. Sest toogi on üks neist häbematuist, kelle olemasolu maailmas on paratamatu. Seesama olgu sul käepärast ka kelmi, reetliku inimese ning igaühe puhul, kes milleski on eksinud. Sest meenutades, kui võimatu on see, et selliste sugu olemas ei oleks, muutud sa ka igaühe vastu üksikult heatahtlikumaks. Kasulik on ka kohe mõelda sellestki, millise vooruse loodus inimesele selle eksimuse vastu andis. Sest vastumürgina andis ta tõrkasa tasasuse, teise vastu jällegi teistsuguse võimu. Üldse on sul võimalik vääratanut ümber õpetada, iga eksija aga on vääratanu, sest eksib oma ülesande vastu. Ja pealegi, millist kahju on

tehtud sinule? Sest nende seast, kelle peale tiigestud, ei leia sa kedagi, kes oleks teinud midagi sellist, mille tõttu su mõttelaad halvemaks muutub, ent kõik sinu jaoks halb või kahjulik toetub ju sellele. Mida halba on aga selles, kui kasvatamatu käitub nii nagu on kasvatamatule omane? Vaata, kas ei pea sa pigem iseennast süüdistama, kui ei oletanud, et too tolle vastu eksib? Sina oled ju saanud mõistuselt eeldused mõtlemaks, et too tolle vastu tõenäoliselt eksib, ja ikkagi unustad selle ning imestud, kui ta on eksinud.

Marcus Aurelius „Iseendale: filosoofilisi mõtisklusi”. Tõlkinud Jaan Unt.
(Eesti Raamat 1983)

MAJANDUS

Kõige tähtsam olevat majandus. Ilma majanduseta ei näeks me sõrmegi suhu pista; majandus on kõikjaleulatuv valgus, jumalik auhiilgus, ettehooldus, nähtamatu käsi, mis meid toidab ja katab, teeb õhtul enne magamaminekut pai. Majandus, sinuta poleks meil katust pea kohal, meie maja oleks auklik nagu sõel, maa pudeneks meie jalge all ja me seisaksime õudse kuristiku kohal, kukkudes majanduseta tühjusesse.

Ometi on inimene algusest peale ilma majanduseta toime tulnud. Kunagi ronisid maa peal tema putuktoidulised eellased: siis mindi elama puude otsa, aga mitte majanduslikel põhjustel. Puuviljad maitsesid paremini, okste peal oli ohutum, maapealne paradiis oli puupealne paradiis. Mets oli mõõtmatu maja, otsatu aed, inimene hakkas elavamalt mõtlema – aga mitte majanduse peale. Ta mõtles sõpradele, vaenlastele, armamatetele ja pilvedele, mis hääletult libisesid üle kuu. Taevas oli nii ligidal, peaaegu käeulatuses.

Miks puu otsast alla tuldi? Ei tea. Enesetundele see ei mõjunud hästi, aju kaotas tasakaalu ja kaldus kiiva. Ometi ei hakatud mõtlema mitte majanduse peale. Selle asemel tulid müüdid: lood ajast, kus loomad olid inimesed, kus nendega sai rääkida nagu omasugustega. Siis tekkis viga, see aeg sai läbi. Aga majandust polnud ikkagi milleski vaja. Tuli tundma õppida oma ümbrust, et teada, kus ootab hommikusöök. Kas ootas? Jah, ootas, isegi kasvas. Unenägudes tulid vaimud, et laulule vastata. Loomade vaimud, taimede vaimud, nähtamatute asjade vaimud.

„Me pole kunagi nii hästi elanud kui praegu.“ Nii väidab mõni majandus inimene, kes usub, et tema on elanud kõikidel aegadel. Aga vaadake pisut ringi: enamik rahvaid pole kunagi nii halvasti

elanud kui praegu. Nii halvasti pole elanud puud ega lilled, metssead ega mesilased, sammal ega sisalikud. Meri pole iial nii mürgine olnud, isegi kalad kõhivad. Mis on selle põhjus? Nüüd võib viimaks omati vastata: majandus on selle põhjus.

Kõik olendid on väsinud majandusest. Sure, majandus.

SÕDA

Kuna sõda on distsipliin, on kaootilisel ajastul tekkinud sõja kultus. Esmalt põhjendame kõike majandusega, mis muudkui kasvab ja kasvab; seejärel suuname kõik jõud ilma põhjendamatalt sõjandusse, mis muudkui hävitab ja hävitab. Sõjas ju valitseb vähemalt mingisugune juhtimine mingisugune kord, mingisugune eesmärk: tappa.

Sõja kultus pole mõistagi uus. Sõjatantsud, sõjamaalingud, peaehted, sõdalase uhke hoiak. Kuid tööstuslikus sõjas see kaob. Tekib küsimus, milleks on sõda vaja, kui sport juba täidab sõja rituaale palju paremini? Paljudel küttidel-korilastel polnudki sõda vaja, nii võis elada kümneid tuhandeid aastaid. Öelgem piibellikult: miks pöördub tänapäeva inimene tagasi sõja juurde nii nagu koer oma okse juurde?

Järelemõtlemise koht. Kuulen hüüdeid: „Aga kuidas me siis?...“ „No ei saa ju!...“ Palun võtke klaas külma vett ja kallake see endale lagipähe.

Sõjakus on loomulik. See on puhta hävituse, puhta kulutuse tung. Aga milleks on siis mäng? Seks? Luksus? Sport? Kõik toredad hullused? Kes igatseb puhast kulutust, mis oleks tõepoolest puhas, valib askeesi.

Mädane, ajalugu. Sinust saab kord sõnnik.

„Tänapäeva askees. Poeetiline käsiraamat: nelikümmend märksõna“ (Kaksikhammas, 2020)

Lavastuses on kasutatud Veiko Tubina originaalmuusikat ja Vittorio Monti muusikapala „Tšaardaš“.

pealavameister Oskar Irve
lavameistrid Villi Vernik, Mihkel Roolaid,
Märt Päev, Sander Vaus
valgusmeistrid Liina Talvend, Triin Suvi
heli- ja videomeister Matis Leima
riietajad Kayre Pärnpuu, Marie-Katharine Maksim,
Kaja Edovald, Jaanika Idvan
grimeerijad Siiri Lauri, Kristel Kärner,
Marit Pruul, Edith Eller, Marii Lotta
elektrik Raivo Valdas

kunstnik-kujundaja Külliki Falkenberg
õmblejad Marvi Idol, Urve Lerman,
Inge Vagiström, Jana Volke
drapeerija Enna Jürine
butafoor-dekoraator Taivo Mürsepp
tisler Toivo Sakk
tisler-dekoraator Juho Kokamägi
konstruktor Andrus Muuga
kostüümilao hoidja Kadri Varblane
lavastusjuht Andres Bergström
lavastusala juhataja Mikk Lagemaa
etendusteenistuse juht Johannes Tammsalu
rekvisiidiala juhataja Karin Tetsmann
kostüümiala juhataja Piret Tang
valgusala juhataja Priidu Adlas
heli- ja videoala juhataja Tauno Makke
grimmiala juhataja Siiri Lauri
kavalehe koostajad Ene Paaver, Paavo Piik
plakati foto autor, plakati ja
kavalehe kujundaja, proovifotode autor Kadri Hallik
kunstiline juht Hendrik Toompere jr
teatrijuht Rein Oja

täname:

Marian Eplik, Howard Gooding (Judy Daish Associates Ltd), Sven Karja, Miina Pärn

Lavastuse toetaja

CNC Stuudio

Toetajad

Koostööpartnerid

